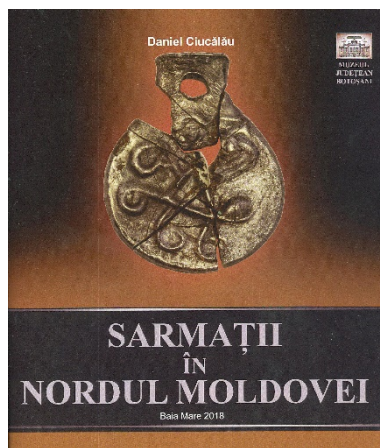

RECENZII ȘI NOTE DE LECTURĂ

Daniel Ciucălău, *Sarmații în Nordul Moldovei. Catalog de expoziție*, Baia Mare, 2018, 41 p.

Realizarea unei expoziții care să fie însoțită și de un catalog – fie că lansarea acestuia coincide cu vernisajul sau la o dată ce succede evenimentului –, este dezideratul oricărui specialist ce activează într-un muzeu. Anul acesta, în ziua de 18 iulie, la Muzeul Județean Botoșani a avut loc vernisajul expoziției *Sarmații în Nordul Moldovei*. Momentul deschiderii a fost însoțit și de lansarea catalogului, mărturie incontestabilă a unui produs muzeografic, care rămâne ca reper, dar și ca instrument de lucru pentru viitoarele expoziții dedicate unei asemenea teme.

Având același titlu, volumul, editat în format 21 x 24 cm, atrage atenția prin calitatea informațiilor oferite de texte, precum și prin bogata ilustrație redată policrom, ce poate invita oricând cititorul la o reluare a parcurgerii întregului conținut. Conceptul și coordonarea aparțin muzeografului Daniel Ciucălău (arheolog și specialist în istoria mileniului I p. Chr.), care, în același timp, este și autorul textului introductiv, precum și a fișelor de catalog. La realizarea lui și-a dat concursul și Sebastian Ciupu, artist plastic și desenator în cadrul instituției muzeale botoșănene, care a realizat fotografiile, grafica copertei, precum și procesarea imaginilor, care de altfel nu sunt deloc puține.

Din punct de vedere structural, catalogul conține un „Cuvânt Introductiv” (p. 1-2), urmat de „Catalogul Descoperirilor” (p. 3-9), Bibliografia (p. 10-11), harta descoperirilor (p. 12-13) și catalogul propriu-zis (p. 14-40).

Primul text, care servește ca introducere, surprinde în linii mari, schematic, istoria acestei populații nomade de sorginte iraniană. Cele câteva informații culese din izvoarele literare antice aparținând lui Herodot, Diodor din Sicilia și Plinius cel Bătrân, ce aduc precizări despre respectivul neam, sunt corelate cu informațiile oferite de descoperirile arheologice din spațiul românesc. Arealul ales, nordul

Moldovei sau mai precis zona de stepă a Câmpiei Jijiei, nu este unul întâmplător, întrucât, de-a lungul anilor, cercetări sistematice ori descoperiri fortuite au relevat prezența unor enclave sarmatice. În cadrul descoperirilor din mediul funerar, majoritare, se remarcă o serie de artefacte asociate atât mediului sarmatic, cât și celui dacic. Cu această populație migratorii sarmați au intrat în contact la pătrunderea lor în teritoriile est-carpaticе. Aspectul este dovedit de amfora carpică recuperată dintr-un mormânt de înhumație de la Albești (cat. 18) și, în special, de multitudinea cănițelor cu o toartă.

Secțiunea intitulată „Catalogul descoperirilor” reprezintă de fapt un *repertorium* al locurilor unde s-au identificat materiale sarmatice. Într-un mod inspirat, se respectă distribuirea lor pe cursul văilor străbătute de ape curgătoare: Prut, Bașeu, Jijia, Sitna, Miletin și Siret. Astfel, la final, ni se relevă un număr de 21 de localități, în unele dintre acestea identificându-se mici grupuri de morminte, așa cum este la Mitoc (șase morminte la *Malul Galben*), Drăgușeni (patru în punctul *La Ocoale* și cinci în locul *Ostrov*), Vlăsânești (opt în punctul *Iazul nou*), Trușești (15 morminte) și Pogorăști (cinci morminte). Situația surprinsă vine să sublinieze, din nou, preferința nomazilor pentru regiunile de șes. În privința descoperirilor de pe Valea Siretului (cum sunt cele de la Bucecea) – dar pe care autorul a considerat să le includă –, lipsa informațiilor fac ca ele să fie integrate cu rezervă în categoria descoperirilor sarmatice. Se cuvine să facem și o precizare: din repertoriu lipsește, pentru localitatea Avrămeni, cazanul din bronz descoperit într-un tumul; punct situat la marginea șoselei ce duce către orașul Săveni.

Cât despre catalogul propriu-zis, acesta ne apare structurat pe categorii de piese, după cum urmează: vase; podoabe și amulete; arme; unelte. Ilustrația corespunzătoare catalogului este însoțită, în treimea inferioară a planșei, de fișele descriptive ale obiectelor. O categorie aparte o reprezintă piesele de import romane, din care se remarcă vesela de lut reprezentată de cămile bitronconice. Acestora li se adaugă accesoriile vestimentare, constând în fibule din bronz, precum și unele podoabe (diverse forme de mărgelе lucrate din pastă de sticlă, carneol, chihlimbar și coral) sau amulete de tip clopoțel (*thintinabula*), la care se alătură și oglinzile din metal, simple sau decorate cu tamga. Alături de cercei și inele de buclă, prezența pieselor din ultimele două categorii – ilustrate în catalog prin patru clopoței (cat. 40, 41, 44, 50) și patru oglinzi (cat. 39, 42, 43, 62) –, constituie o caracteristică a mormintelor de femei. Piesele rare nu sunt multe, însă una, de formă rotundă și realizată din os, are un statut special, deoarece face parte din categoria pieselor de joc. Printre obiectele specifice sarmaților se află și pumnalele prevăzute cu inel la capătul mânerului (cat. 64, 65), identificate în special în mormintele de bărbați.

Parcurgând expoziția și prin intermediul catalogului, cititorul are posibilitatea să descopere o frântură din lumea sarmaților nomazi. Ea ne apare într-o combinație de forme și efecte cromatice, generate de rafinamentul dat de

selecția obiectelor arheologice. Catalogul poate să stea la baza unor viitoare demersuri muzeografice, prin dezvoltarea tematicii respective și prin lărgirea arealului geografic, în care cultura sarmatică s-a dovedit a fi la fel de generoasă oferind și alte descoperiri spectaculoase.

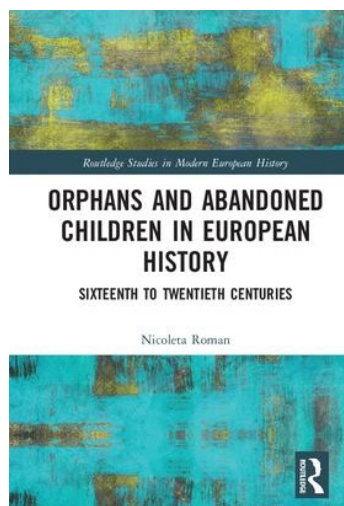
Ioan IAȚCU

Nicoleta Roman (editor), *Orphans and Abandoned Children in European History. Sixteenth to Twentieth Centuries*, New York, Routledge, 2018, 292 p.

Volumul editat de Nicoleta Roman (cercetător la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga” din București) în cadrul seriei *Routledge Studies in Modern European History* reprezintă valorificarea materialelor prezentate în cadrul unui *workshop* internațional desfășurat între 3 și 4 octombrie 2013 în capitala României și dedicat studierii orfanilor și abandonului copiilor în Europa. Autorii acestor studii sunt, în egală măsură, personalități consacrate cât și tineri cercetători aflați la începutul unei promițătoare cariere academice, absolvenți și practicanți ai unor școli și modele de gândire extrem de diverse.

Cartea, divizată în trei părți a câte patru articole fiecare, surprinde situația orfanilor și a copiilor abandonati de-a lungul secolelor XVI-XX. Bazându-se pe dovezi istorice, colectate și interpretate cu sârguință și pricepere de autorii studiilor din arhivele europene, volumul de față oferă o imagine transnațională asupra evoluției sistemului de asistență socială destinat acestor copii defavorizați. Nu sunt omise de către contributori nici actele de filantropie și politicile sociale ale statelor și regiunilor prin care îi poartă studiul documentelor de epocă. Pentru foarte multă vreme, biserica și diverse persoane au încercat să abordeze această chestiune, dar analizele fragmentare și centrate pe o anumită direcție nu s-au concretizat într-o lucrare temeinică și complexă care să constituie un punct de referință pentru demersurile științifice ulterioare.

Alessandro Stella [*Orphaned, Abandoned, Without a Family: The Establishment and Consequences of the Institution of Slavery*], Vincent Gourdon [*Should Abandoned Children Be Baptised? The French Case, the 16th to*

the Early 20th Century], Nicoleta Roman [*Constructing a Social Identity. State, Abandoned Children and Family in Mid 19th Century Bucharest*], respectiv Giovanna da Molina, Angela Carbone și Annamaria Gaetana de Pinto [*Italian Assistance Patterns for Orphans in the 18th and 19th Centuries*] pleacă „în căutarea identității” pentru orfanii cunoscuți prin intermediul documentelor arhivistice și dezbat teme precum: stabilirea și consecințele sclaviei în rândul tinerilor orfani și abandonati, problematica botezării copiilor abandonati în Franța secolului al XVI-lea, construirea unei identități sociale pentru copiii abandonati în Bucureștiul anului 1850. Toate aceste zbateri pentru colectarea informațiilor și debateri istoriografice scot la iveală o oarecare implicare a statului și societății, diferită cronologic și spațial, pentru îmbunătățirea ori eradicarea flagelului vagabonzilor orfani.

Partea a doua a volumului este centrată în jurul unei întrebări cheie pentru societatea și autoritățile acelor vremuri: *Ce urmează să facă acești tineri: educație sau muncă?* La această dilemă a societății europene moderne răspund studiile elaborate de către Tobias Schmidt [*Higher Education for Abandoned Children in Siena in the Early Modern Period (1645-1784)*], Margarita Dobрева [*The Origin and the Network of the Ottoman Reform Schools (The Islahhanes of 1860s-1870s)*], Isabelle Grenut [*Children Admitted to Public Care in the Basses-Alpes Department (France) in the Late 19th Century (1874-1904): Modes of Training and Work Placement*] și Maria Papathanassiou [*Play, Work and Petty Crime: Children on the Streets and Public Spaces of Late 19th and Early 20th Century Vienna*]. Articolele acestora ne poartă de pe străzile și școlile din Siena și Viena, până-n prăfuitul Orient otoman, descoperindu-ni-se o lume în care statul se preocupă, într-o mai mică sau mai mare măsură și pricepere, de instrucția școlară a populației orfane/abandonate. Autoritățile au experimentat diferite modele de incluziune socială pentru acești tineri defavorizați: dacă la Siena s-a preferat chiar accesarea acestora în mediul universitar, rețelele de școli și reforma otomană din anii 1860-1870 și școlile de infirmiere din Alpii francezii (1874-1904) constituite modele pentru pregătirea și plasarea unei forțe de muncă necesare în cadrul economiilor regionale. Dar pentru că nu toată viața acestor copii este centrată doar pe educație, Maria Papathanassiou face o incursiune în trecerea succesivă, uneori paralelă, a jocului, muncii și delictelor minore ai căror autori sunt copiii străzii din Viena veacului al XIX-lea și până la declanșarea Marelui Război.

Ultima parte a acestui volum colectiv reunește alte patru studii, dedicate dihotomiei centrelor de plasament din mediul urban și cel rural. Isabelle Robin [*A Foster Placement Project for Abandoned Children from Paris in the Countryside, 1760-1770*] și Rina Kralj-Brassard [*The Children of the Commune: Care of Abandoned Children in Early-Modern Dubrovnik*] oferă cititorilor două proiecte diferite de integrare a copiilor defavorizați în centrele de plasament din Parisul anilor 1760-1770, respectiv modalitățile de îngrijire a „copiilor comunității” din

Dubrovnik. Markéta Skořepová [*Orphaned Children in Bohemian Rural Society in the First Half of the 19th Century. Care, Co-Residence and Inheritance Practices*] insistă în studiul său pe modalitățile de îngrijire și aduce în discuție practicile de moștenire ale copiilor orfani din satele Boemiei primei jumătăți a anilor 1850, subliniind avansul instituțional al sistemului juridic și de asistență socială din Imperiul Austriac spre deosebire de regiunile mai răsăritene ale continentului, aflate într-o permanentă luptă pentru ruperea de metehnele lumii otomane. Ultimul articol al acestei cărți este redactat de Barbara Revuelta-Eugercios [*Who Should be Placed in the Countryside? Changing Practices of Rural Placement for Abandoned Infants in La Inclusa de Madrid, 1890-1935*] și străbate sistemul de plasament rural al copiilor defavorizați de-a lungul a cinci decenii zbuciumate din istoria Spaniei. Autoarea are în vedere modificările survenite la nivelul legislației și practicilor de plasare a sugariilor abandonați în spitalul *La Inclusa* din Madrid până la instaurarea dictaturii franchiste.

Editorul reușește să canalizeze eforturile creatoare ale paisprezece autori ce vor deveni în timp modele pentru cercetarea istoriei sociale, iar studiile elaborate de aceștia vor constitui un prim fragment descoperit din complexa arheologie a sistemului de asistență socială din Europa modernă.

Cristian CONSTANTIN